

УДК 378:37.03:63: 811.11
DOI: 10.24919/2313-2094.4/36.98583

Руслан КРАВЕЦЬ
orcid.org/0000-0002-7459-8645

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПОЛІКУЛЬТУРНІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлено питання впровадження інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. Розкрито сутність інтерактивного навчання, його головну мету та завдання. Описано етапи реалізації інтерактивних методів у навчально-виховному процесі аграрного ВНЗ. Охарактеризовано специфіку групових і фронтальних форм організації полікультурної освіти під час співнавчання, побудованого на діалогічній основі. Детерміновано правила ведення дискусії. Проаналізовано функції та місце рольової гри у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Ключові слова: інтерактивний метод, педагогічний процес, полікультурна освіта, іноземна мова, аграрна галузь.

Руслан КРАВЕЦЬ

ВНЕДРЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ОБРАЗОВАНИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ НА ЗАНЯТИЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье отражены вопросы внедрения интерактивных методов обучения в поликультурном образовании будущих специалистов аграрной отрасли на занятиях иностранного языка. Раскрыты сущность интерактивного обучения, его главная цель и задания. Описаны этапы реализации интерактивных методов в учебно-воспитательном процессе аграрного вуза. Охарактеризована специфика групповых и фронтальных форм организации поликультурного образования во время сообучения, построенного на диалогической основе. Детерминированы правила ведения дискуссии. Проанализированы функции и место ролевой игры в формировании поликультурной компетентности будущих специалистов аграрной отрасли на занятиях иностранного языка.

***Ключевые слова:** интерактивный метод, педагогический процесс, поликультурное образование, иностранный язык, аграрная отрасль.*

Постановка проблеми. Сучасне полікультурне суспільство висуває нові запити до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. Нині від випускника аграрного університету вимагаються уміння критично мислити, вибудовувати конструктивну взаємодію з іноземними колегами, знаходити порозуміння з етнофорами під час закордонного стажування, ефективно функціонувати у швидко змінюваній реальності, вільно володіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, демонструвати толерантне ставлення до інокультури в умовах євроінтеграції та глобалізації. Як наслідок, у системі вищої аграрної освіти набувають актуалізації гуманізація і демократизація педагогічного процесу, які орієнтують викладачів на відмову від авторитарного стилю організації навчальної діяльності й запровадження у практику ВНЗ інтерактивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою оптимізації педагогічного процесу у вищому навчальному закладі за допомогою інтерактивних методів навчання займаються багато науковців. Лінгводидактичні засади інтерактивних методів навчання досліджують Л. Варзацька, О. Гутиряк, Л. Кратасюк, О. Павлішак, А. Циркаль. Місцю інтерактивних методів навчання у класифікації педагогічних інновацій присвятили низку праць О. Єльнікова, Н. Суворова, А. Хуторской та інші. Методологічні аспекти використання інтерактивних форм і методів навчання є предметом наукових робіт І. Гейко, А. Гін, С. Крамаченко, Г. Коберник, Л. Пироженко, О. Пишко, Н. Побірченко, О. Пометун. Однак незважаючи на наявні розробки з цього питання, **до невирішених раніше частин цієї проблеми, котрим присвячується означена стаття, належить специфіка впровадження інтерактивних методів навчання в аграрних ВНЗ, досі залишається недослідженим вплив інтерактивних форм і методів навчання на становлення полікультурної компетентності, не обґрунтовано їхню доцільність у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.**

Метою статті є розгляд шляхів впровадження інтерактивних методів навчання і розкриття їхньої доцільності у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Певне уявлення про інтерактивні методи навчання можна сформулювати, відштовхуючись від семантики слова «інтерактив», яке має англійське походження («inter» – між, взаємний, «act» – діяти, «active» – діючий). Звідси випливає, що інтерактивний – це здатний взаємодіяти. Щодо «методу» (від грецького слова «methodos», де «metha» – шлях до мети, а «odos» – слідувати), то він виступає способом

пізнання, шляхом дослідження. Метод навчання – це впорядковані способи діяльності викладача і студентів, спрямовані на успішне розв’язання навчальних завдань [12]. У контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови метод навчання можна тлумачити у двох ракурсах: як інструмент діяльності викладача для виконання навчальної функції, тобто викладання і як спосіб пізнавальної діяльності студентів-аграрників з оволодіння полікультурними й іншомовними знаннями, уміннями, навичками – учіння, опанування полікультурною компетентністю.

Реалізація інтерактивних методів навчання значно підвищує внутрішню мотивацію пізнавальної діяльності й уможлиблює успішне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі засобами іноземної мови завдяки перманентній активній взаємодії усіх учасників педагогічного процесу. Така взаємодія – це колективне, групове або парне співнавчання, де викладач і студенти виступають рівнозначними суб’єктами навчання. Використання інтерактивних методів навчання виключає домінування одного учасника над іншими, відповідно кожна висловлена думка з того чи того питання має право на існування [9, 9]. У ході проведених досліджень ми виявили, що застосування інтерактивних методів навчання позитивно впливає на полікультурну освіту майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. Крім розвитку внутрішньої мотивації, вона також сприяє становленню демократичного світогляду, толерантного ставлення до етнофорів, людей з відмінними культурними цінностями, звичаями, традиціями, поглядами, вчить мислити критично й приймати зважені рішення у сучасному багатокультурному соціумі.

Запровадження інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови передбачає моделювання різноманітних соціокультурних ситуацій, які відображають багатоманіття сучасного світу, розробку професійно-орієнтованих рольових ігор, спільний пошук рішень на основі аналізу обставин і відповідної комунікативної ситуації. Сутність інтерактивного навчання розкривається у постійній активній взаємодії суб’єктів навчально-виховного процесу. Воно постає як співнавчання (взаємонавчання), побудоване на діалогічній основі, де ключову роль відіграють вільний обмін думками й полеміка. Інтерактивним є такий метод, у якому майбутній фахівець аграрної галузі виступає активним учасником полікультурної освіти: говорить, взаємодіє, управляє власним розвитком. Це позитивно позначається на внутрішній мотивації пізнавальної діяльності [1, 71]. Залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності О. Пишко об’єднує інтерактивні методи навчання у чотири групи: кооперативного навчання (робота в парах або групах, «коло ідей», «акваріум»), «два – чо-

тири – всі разом», «ротаційні трійки»), колективно-групового навчання («мікрофон», «мозковий штурм», «ажурна плитка», «навчаючи – учусь», «незакінчені речення», «дерево рішень»), технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, «судове слухання», «громадські слухання»), технології опрацювання дискусійних питань («займи позицію», «шкала думок», дискусія, «зміни позицію», оцінювальна дискусія, дебати) [8].

На основі аналізу вищеперерахованих інтерактивних методів навчання ми дійшли висновку, що вони надають заняттям іноземної мови продуктивної спрямованості. Опираючись на них, викладач створює атмосферу співробітництва, в якій майбутній фахівець аграрної галузі відтворює здобуті полікультурні знання і проектує їх на реальні життєві ситуації. Інтерактивні методи навчання у полікультурній освіті студента-аграрника мають на меті: створити комфортне полікультурне середовище, наблизити навчання до умов практичної діяльності, формувати іншомовну компетентність і полікультурну обізнаність, розвивати комунікативні здібності у процесі конструктивної взаємодії. Інтерактивні методи навчання уможливають запам'ятовування близько 90 % полікультурного матеріалу шляхом самостійного виконання й одночасного обговорення тематичного матеріалу з одногрупниками [11, 18 – 24], а особистість кожного аграрника розглядається як унікальний неповторний світ культури.

Забезпечувати активність студента як співтворця на всіх етапах навчально-виховного процесу за допомогою інтерактивних методів навчання закликає А. Хуторской. Згідно з ним, на першому етапі майбутній фахівець аграрної галузі, використовуючи способи пізнання, досліджує певний об'єкт полікультурної дійсності, збирає наявні знання про нього, формує суб'єктивні образи, конструює власне знання, отримує особистісний освітній продукт. Другий етап передбачає зіставлення власного освітнього продукту з отриманими освітніми результатами своїх одногрупників та історико-культурними продуктами людства у певній сфері. Як наслідок, викладач пропонує студентам-аграрникам на заняттях іноземної мови різні методи інтерактивного навчання, на кшталт: засідання гуртка, огляд-конкурс креативних робіт, уявна екскурсія. Третій етап є підсумковим: він уможливорює на основі зроблених на попередньому етапі зіставлень, створити цілісний освітній продукт із опрацьованого обсягу навчального матеріалу [14, 303 – 304].

А. Циркаль слушно зауважує, що головним завданням у процесі впровадження інтерактивного навчання на заняттях іноземної мови є забезпечення сприятливих умов у групі для вільного висловлювання кожним студентом власної точки зору, ознайомлення їх із правилами інтерактивної рольової гри й спрямування у правильне русло. Одним із елементів інтерактивного навчання науковець розглядає створення команди

зі студентів, до складу якої входить і викладач. Потім команда ділиться на групи, студенти об'єднуються за інтересами [15, 350]. На нашу думку, входження викладача до складу однієї з груп дещо негативно позначається на протіканні інтерактивної рольової гри, оскільки його авторитет може впливати на думки студентів в інших групах й гальмуватиме дискусію. Однак ми погоджуємося з вітчизняним науковцем, що реалізація інтерактивних методів навчання позитивно позначається на командному дусі студентів, поліпшує комунікативні та лідерські навички. Запровадження таких методів створює сприятливі умови для індивідуального самовираження, опанування нових знань і розвитку внутрішньої мотивації іншомовної комунікативної діяльності студентів [15, 351].

Інтерактивні методи навчання тісно пов'язані з реалізацією особистісно зорієнтованого підходу в полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі, оскільки вони сприяють соціалізації особистості студента й усвідомленню ним свого потенціалу і місця у колективі. Їх можна поділити на групові та фронтальні [2, 5 – 7].

Групові методи інтерактивного навчання передбачають взаємодію майбутніх фахівців аграрної галузі у малих групах – від двох до шести осіб. Як правило, на обговорення у малих групах відводиться три – п'ять хвилин, на виступ – три. До них належать: «робота у малих групах», «робота в парах», «робота в трійках», «змінювані трійки», « $2+2=4$ », «карусель», «акваріум».

«Робота у малих групах» передбачає розподіл ролей на спікера, секретаря, доповідача. Спікер є керівником групи. Він слідкує за дотриманням регламенту під час обговорення, оголошує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до активності. Секретар записує результати роботи, допомагає у підбитті й оголошенні підсумків. Доповідач висловлює позицію групи, доповідає про отримані групою результати. Можна також створити експертну групу із сильніших студентів, які працюватимуть самостійно, а при оголошенні результатів рецензуватимуть і доповнюватимуть інформацію. «Робота в парах» – це парна робота над спільним завданням. Цей метод допомагає швидко виконувати справи, обмінюватися міркуваннями, обговорювати події, інформацію, брати інтерв'ю, проводити анкетування тощо, значно заощаджуючи час. На кінцевому етапі один із партнерів доповідає перед групою про результати. «Робота в трійках» організовується аналогічно «роботі в парах», однак дещо ускладнена за рахунок збільшення учасників обговорення до трьох. Такий метод також добре себе зарекомендував у виділенні несхожих думок, обміні думками, підбитті підсумків. Щодо «змінюваних трійок», то він буде так: спочатку всі трійки групи отримують одне й те саме завдання, потім після обговорення один представник переходить у наступну, а ін-

ший у попередню й ознайомлюють учасників новостворених трійок із набутими знаннями [3, 230].

« $2+2=4$ » – дві пари самостійно працюють над певною вправою упродовж двох – п'яти хвилин, у ході дискусії доходять консенсусу й презентують спільне рішення, потім об'єднуються і діляться набутим досвідом. Після цього можна продовжити розгляд певного питання, об'єднавши четвірки у вісімки, або розпочати групове обговорення.

«Карусель» – студенти розміщуються в аудиторії у два кола: внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє залишається нерухомим, а зовнішнє рухається. Учасники внутрішнього кола отримують певні дані. Ознайомившись із ними, вони формулюють власні судження, а потім наводять неповторювані аргументи, докази на підтвердження своєї точки зору, дискутуючи зі студентами зовнішнього кола. Дає про себе знати дискусія. Студенти із зовнішнього кола збирають інформацію, постійно перебуваючи у русі.

Організація полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в малих групах за допомогою інтерактивних методів навчання на заняттях передбачає дотримання таких правил ведення дискусії: 1) висловлюйтеся за чергою, а не всі гуртом; 2) не перебивайте доповідача; 3) критикуйте погляди, а не особистість; 4) поважайте всі висловлені точки зору; 5) не висміюйте ідей; 6) не змінюйте тему дискусії; 7) заохочуйте до дискусії одногрупників [13].

Сутність методу «акваріум» розкривається у тому, що одна мікрогрупа працює окремо, у центрі аудиторії, ніби в акваріумі, а після обговорення повідомляє про отриманий результат. Решта груп, не втручаючись у її роботу, заслуховує аргументи та висновки. Потім групи зовнішнього кола обговорюють виступ внутрішньої групи й власні здобутки.

Серед фронтальних методів інтерактивних методів заслуговують на увагу: «велике коло», «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «аналіз дилеми (проблеми)», «мозаїка».

«Велике коло» – майбутні фахівці аграрної галузі сидять у колі й за чергою за власним бажанням висловлюють міркування з приводу конкретного питання. Після завершення обговорення, викладач бере слово і дає оцінку. «Мікрофон» організують у форматі «великого кола», єдина відмінність полягає у тому, що студенти швидко презентують шляхи подолання певної проблеми за чергою, передаючи один одному уявний «мікрофон». «Незакінчені речення» також є дещо ускладненою модифікацією «великого кола». Відповідь студента є продовженням незакінченого речення на кшталт: «можна дійти висновку...», «звідси впливає, що...» [5, 71].

«Мозковий штурм» характеризується продукуванням великої кількості думок – як раціональних, так і алогічних. Висловлені ідеї не піддаються критиці й не обговорюються до завершення виступів.

«Аналіз дилеми» – студенти обговорюють конкретну дилему. Кожне наступне висловлювання ускладнює можливий вибір. Найефективніше пропонувати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, «як Ви вважаєте, євроінтеграція та глобалізація призведуть до втрати Вашої національної ідентифікації з українським народом?») [4, 7 – 11].

Метод «мозаїка» поєднує фронтальний і груповий види робіт. Майбутні фахівці аграрної галузі працюють над різними завданнями у малих групах, після чого має місце переформування. Його здійснюють так, щоб до складу кожної новоствореної групи входили експерти з кожного аспекту проблеми. Як правило, по одному представникові з первинної групи. Після переформування нова група узагальнює всю опрацьовану тематику, друга дає оцінку ідейному навантаженню, третя працює над образами, четверта – над формою) [2].

Сьогодні набуває великої популярності рольова гра як один із методів інтерактивного навчання. Заслугує на увагу зміщення у ній акцентів з драматизації на моделювання полікультурних подій, соціокультурних явищ, виконання певних ролей. Рольова гра покликана реалізувати комплекс цілей: підтримку позитивного емоційного стану, розвиток внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності, уможливлення професійного самовизначення, пробудження креативної уяви, вдосконалення навиків співробітництва в соціально-культурному аспекті, формування умінь вільно висловлюватися іноземною мовою на конкретну полікультурну тематику [10, 54].

Аналогічної точки зору дотримуються О. Павлішак та О. Гутиряк, стверджуючи, що спілкування іноземною мовою на заняттях має основному умовний характер, і це наближує його до сценічної комунікації. Науковці закликають педагогів звертатися до уяви студентів, фантазії, а рольову гру розглядають як органічний компонент ефективного навчання. Вони перманентно прагнуть заохочувати студентів до «перевтілення у типові характери, провадячи їх через різноманітні типові обставини». На їхній погляд, значний резерв внутрішньої мотивації закладається завдяки пізнавальному матеріалу, який охоплює наукову, соціально-політичну та культурну сфери. Ми цілком погоджуємося з вітчизняними педагогами щодо провідної ролі у навчальному процесі автентичних текстів для успішного опанування майбутніми фахівцями аграрної галузі новими полікультурними знаннями й професійно-орієнтованою лексикою на заняттях іноземної мови, оперування засобами іноземної мови в межах певних соціокультурних ситуацій [7, 123].

Інтерактивна рольова гра виступає способом переробки отриманої із зовнішнього полікультурного світу інформації. У ній дають про себе знати емоційність та уява. Значно зростає пізнавальна активність майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. Однак най-

більша ефективність цього методу навчання досягається у поєднанні з аудіюванням, читанням, бесідою тощо [6, 7 – 8].

Інтерактивна рольова гра виконує такі функції: *розвивальну* – забезпечення під час навчальної діяльності розвитку полікультурної компетентності, самостійного оволодіння полікультурними знаннями; *комунікабельну*, яка реалізується через регулювання міжособистісних відносин, організацію спілкування, механізм саморегуляції поведінки; *активізуючу* – стимулювання потреб, інтересів, пізнавальних процесів; *інформаційну* – спрямування змісту рольової гри на полікультурні проблеми сучасного світу; *інтегративну* – міжпредметні зв'язки [11, 45].

Упровадження інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови здійснюється у чотири етапи: 1) підготовка – організація роздаткового матеріалу, окреслення нерозв'язаних питань, визначення місця і технічних засобів; 2) вступ – представлення мети, формулювання завдань, пояснення правил, розбиття на групи, розподіл ролей, встановлення часового ліміту; 3) проведення – обговорення окреслених викладачем полікультурних ситуацій іноземною мовою, індивідуальний або груповий пошук рішень, вербальне оформлення відповідей; 4) рефлексія та результати – обговорення результатів рольової гри, оцінка, зворотний зв'язок. [4, 8 – 9].

Висновки. Таким чином, використання інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови змінює роль і функції викладача. Він перестає бути головною фігурою педагогічного процесу, а виступає його «регулювальником», займаючись в основному загальною організацією полікультурного навчання. Педагог готує до заняття завдання, окреслює коло питань для обговорення у парах або групах, контролює порядок виконання завдань, встановлює часовий ліміт, консулює, допомагає у випадку виникнення серйозних труднощів. На нашу думку, провідна ідея запровадження інтерактивних методів навчання на заняттях іноземної мови в аграрному ВНЗ у контексті полікультурної освіти полягає в організації навчально-виховного процесу у формі співнавчання, де студент-аграрник виступає активним суб'єктом міжкультурної взаємодії, яка здійснюється під час іншомовного спілкування. Це позитивно впливає на формування у майбутніх фахівців аграрної галузі умінь вільно висловлювати думку іноземною мовою, зіставляти, встановлювати міжкультурні зв'язки; розв'язання мовленнєвих завдань; здатність до інтелектуальної діяльності та словесної творчості шляхом розширення соціокультурного кругозору, збагачення лексики й граматичної структури мовлення, толерантності до інакомислячого, терпимості, полікультурної обізнаності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці спецкурсу з формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аг-

рарної галузі на заняттях іноземної мови з опорою на інтерактивні методи навчання задля забезпечення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності.

Література

1. Балдич Н. Використання інтерактивних технологій навчання в початковій школі / Н. Балдич // Використання сучасних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі. – Кіровоград : Центр методичної та соціально-психологічної служби. – 2016. – № 33. – С. 71 – 74.
2. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах : щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – 2005. – № 2. – С. 5 – 19.
3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання: з досвіду роботи / І. Гейко // Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229 – 232.
4. Гін А. Безкровна атака: Технологія проведення навчального мозкового штурму: цікава і проста форма навчальної діяльності / А. Гін // Завуч (Перше вересня). – 2000. – № 8. – С. 7 – 11.
5. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О.В. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3 – 4 (14 – 15). – С. 71 – 74.
6. Крамаченко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу / С.Г. Крамаченко // Відкритий урок. – 2002. – № 5 – 6. – С. 7 – 10.
7. Павлішак О. Мотивованість як невід’ємна частина формування іншомовної комунікації у студентів педагогічних спеціальностей в Австрії / О. Павлішак, О. Гутиряк // Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». – 2015. – Випуск 1/33. – С. 121 – 129.
8. Пишко О.Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства [Електронний ресурс] / О.Л. Пишко // Народна освіта. – 2014. – № 1 (22). – Режим доступу : http://narodna.osvita.kiev.ua/?page_id=2257.
9. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с.
10. Пометун О.І. Інтерактивні технології: теорія та методика / О.І. Пометун, Н.С. Побірченко, Г.І. Коберник. – К. : АПН, 2008. – 94 с.
11. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, А.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
12. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
13. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы / Н. Суворова // Инновации в образовании. – 2001. – № 5. – С. 106 – 107.
14. Хуторской А.В. Современная дидактика / А.В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.
15. Циркаль А.Ю. Огляд найбільш цікавих інтерактивних методів на заняттях з англійської мови / А.Ю. Циркаль // Сучасні методи викладання іноземної

мови професійного спрямування у вищій школі : збірник наукових статей. – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – С. 350 – 360.

References

1. Baldych N. Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia v pochatkovii shkoli (*The use of interactive teaching technologies at primary school*), Vykorystannia suchasnykh pedahohichnykh tekhnolohii u navchalno-vykhovnomu protsesi, Kirovohrad, 2016, n. 33, pp. 8 – 74. [in Ukrainian]
2. Varzatska L., Kratasiuk L. Interaktyvni metody navchannia: lnhvodydaktychni zasady (*Interactive teaching methods: lingual-didactic bases*), Dyvoslovo, 2005, n. 2, pp. 5 – 19. [in Ukrainian]
3. Heiko I. Vykorystannia interaktyvnykh form i metodiv navchannia: z dosvidu roboty (*The use of interactive teaching forms and methods*), Tema, 2004, n. 3/4, pp. 229 – 232. [in Ukrainian]
4. Hin A. Bezкровна атака: Tekhnolohiia provedennia navchalnoho mozkovoho shturmu: tsikava i prosta forma navchalnoii diialnosti (*Bloodless attack: Technology of conducting educational brainstorming: an interesting and simple form of an educational activity*), Zavuch, 2000, n. 8, pp. 7 – 11. [in Ukrainian]
5. Yelnykova O.V. Interaktyvni metody navchannia, yikh mistse u klasyfikatsii pedahohichnykh innovatsii (*Interactive teaching methods, their place in classification of pedagogical innovations*), Imidzh suchasnoho pedahoha, 2001, n. 3 – 4 (14 – 15), pp. 71 – 74. [in Ukrainian]
6. Kramachenko S.H. Interaktyvni tekhniki navchannia yak zasib rozvytku tvorchoho potentsialu (*Interactive teaching techniques as a means of developing the creative potential*), Vidkryti urok, 2002, n. 5 – 6, pp. 7 – 10. [in Ukrainian]
7. Pavlishak O., Hutyriak O. Motyvovanist yak nevidiemna chastyna formuvannia inshomovnoii komunikatsii u studentiv pedahohichnykh spetsialnostei v Avstrii (*Motivation as an integral part of forming the foreign language competence of students of pedagogical branches in Austria*), Liudynoznavchi studii, Seriia «Pedahohika», 2015, n. 1/33, pp. 121 – 129. [in Ukrainian]
8. Pyshko O.L. Interaktyvni metody navchannia yak sposib rozvytku tvorchykh zdibnostei uchniv na urokakh istorii ta pravoznavstva (*Interactive teaching methods as a means of developing pupils' creative skills at History classes*), Narodna osvita, 2014, n. 1(22), Electronic resource, Access mode : http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257. [in Ukrainian]
9. Pometun O., Pyrozhenko L. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid (*Interactive teaching technologies: theory, practice, experience*), Kyiv, 2002, 136 p. [in Ukrainian]
10. Pometun O.I., Pobirchenko N.S., Kobernyk H.I. Interaktyvni tekhnolohii: teoriia ta metodyka (*Interactive technologies: theory and methodology*), Kyiv, 2008, 94 p. [in Ukrainian]
11. Pometun O.I., Pyrozhenko A.V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia (*Modern lesson. Interactive teaching technologies*), Kyiv, 2004, 192 p. [in Ukrainian]

12. Slovyk inshomovnykh sliv (*Dictionary of loanwords*), Editors: S.M. Morozov, L.M. Shkaraputa, Kyiv, 2000, 680 p. [in Ukrainian]
13. Suvorova N. Interaktivnoe obuchenie: novye podkhody (*Interactive teaching: new approaches*), Innovatsii v obrazovanii, 2001, n. 5, pp. 106 – 107. [in Russian]
14. Khutorskoy A.V. Sovremennaya didaktika (*Modern didactics*), SPb., 2001, 544 p. [in Russian]
15. Tsyrcal A.Yu. Ohliad naibilsh tsikavykh interaktyvnykh metodiv na zaniattiah z anhliiskoi movy (*Overview of the most interesting interactive methods at English classes*), Suchasni metody vykladannia inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia u vyshchii shkoli, 2013, pp. 350 – 360. [in Ukrainian]

Одержано 16.12.2016